

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

*Π*ολλές οι αναφορές στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – αναφορές που έχουν να κάνουν τόσο με τη βιαιότητα που γέννησε όσο και με την έκταση που πήρε. Ένας πόλεμος που βασάνισε για χρόνια, εξαντλώντας ολόκληρους λαούς. Η Ευρώπη, απ’ όπου και ξεκίνησε, ταλανίστηκε από την πείνα και τον φόβο, τα βασανιστήρια, εμφυλίου, αλλά κυρίως τον ευτελισμό και την απώλεια κάθε αξιοπρέπειας, κυρίως όμως της ανθρώπινης ζωής. Ένας πόλεμος μιας σκοτεινής εποχής· πόλεμος άγριος και παράλογος, με τους ανθρώπους που τον διεξήγαγαν να έχουν τυφλωθεί από τον φανατισμό. Ένας πόλεμος που για πολλούς δεν τέλειωσε το 1945, αλλά συνεχίστηκε μέχρι την πώση του τείχους του Βερολίνου το 1989¹ –άλλους ίσως συνεχίζει να τους βασανίζει ακόμα. Ένας πόλεμος που έχει περάσει στην ιστορία ως ο πιο καταστροφικός, που θα μένει ως ιστορική μνήμη, για να θυμίζει τις ολέθριες συνέπειες του φανατισμού και της μισαλλοδοξίας, κάτι που οι νεότεροι δεν πρέπει να προσπεράσουν αλλά ούτε και να ξεχάσουν.

1. <https://www.history.com/topics/cold-war/berlin-wall> History Editors. “Berlin Wall”. *History*, A&E Television Networks, 15 Δεκ. 2009, www.history.com/topics/cold-war/berlin-wall. Πρόσβαση 26 Αυγ. 2020.

Κάθε γωνιά της Ελλάδας πλήρωσε το δικό της τμήμα αυτή τη φοβερή περίοδο. Το αφήγημα αυτό είναι μια ιστορική αναδρομή στις επώδυνες μέρες της Κατοχής στην επαρχιακή πόλη της Λαμίας. Σκοπός αυτής της ιστορικής αναδρομής είναι όχι μόνο η αποκατάσταση της μνήμης των θανόντων, αλλά και η μετάδοση στους νεότερους της γνώσης γι' αυτήν την πτυχή της ιστορίας της πόλης· είναι ακόμα μια προσπάθεια να αποδοθεί φόρος τιμής σε όλους εκείνους που κράτησαν αναμμένη τη φλόγα του αγώνα και έθεσαν με τη ζωή τους τα θεμέλια της ελεύθερης πατρίδας.

Η ιστορία και τα γεγονότα αυτής της εποχής έπρεπε ίσως να έχουν γραφτεί χρόνια πριν. Δεν ήμουν όμως έτοιμη. Ίσως ο αναγνώστης δεν μπορεί να κατανοήσει ότι για μένα η ιστορία του Παύλου δεν αφορά μια ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά κουβαλάει και τον δικό μου θυμό γι' αυτό το μακρινό παρελθόν, το οποίο ήταν η αιτία που μου στέρπσε τελικά τον Παύλο. Μπορεί να ωρίμασε ο χρόνος και να ήρθε η κατάλληλη στιγμή της δικαίωσης τώρα που τα παιδιά μου, Χριστίνα, Χάρης και Μαρκέλλα είναι αρκετά μεγάλα και ώριμα για να αναλύσουν, να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τις πράξεις των προγόνων τους. Η καλύτερη δικαίωση είναι να σε δοξάζουν και να σε τιμούν οι απόγονοι.

Το κείμενο έχει γραφτεί με τρόπο απλό, στοχεύοντας στην πληροφόρηση των απογόνων: να ενημερώσει τις επόμενες γενιές. Τοποθετεί τα γεγονότα παράλληλα με τις εξελίξεις του Μεγάλου Πολέμου που διαδραματίζονται σε όλον τον κόσμο τη συγκεκριμένη εποχή.

Είναι σημαντικό να γίνει γνωστή αυτή η ιστορία –όχι μόνο για τα παιδιά μου, αλλά και για άλλους νέους: να

μάθουν και να μη λησμονούν. Αν και η θύμηση πολλές φορές πληγώνει, δεν παύει, όσο κι αν πονά, να μας κάνει περήφανους.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω όλους αυτούς που χωρίς τη βοήθειά τους δεν θα μπορούσε να γραφτεί αυτό το κείμενο.

Τον Βάγιο Φλώρο, που βρέθηκε την κατάλληλη στιγμή στην Ήπριώτισσα, του οφείλω τη διάσωση του Παύλου και, τελικά, την ύπαρξή μου. Τον ευχαριστώ ολόψυχα.

Τον γιατρό Ιωάννη Παπασιόπουλο, που με αυταπάτη και αφοσίωση βοήθησε να σωθεί ο Παύλος, και όλους αυτούς που έτρεξαν με αγωνία να βοηθήσουν, ο καθένας με τον τρόπο του, για τη σωτηρία του, ακόμα και με κίνδυνο της ζωής τους.

Τη θεία μου Αυγή Ρίζου, που στάθηκε σαν μάνα στα δύσκολα και περίμενε καρτερικά την ώριμη στιγμή για να ξετυλίξει το κουβάρι των αναμνήσεων και των ατέλειωτων συζητήσεων που είχε κάνει με τον Παύλο.

Τον ξάδερφό μου Χρήστο Διαμαντή, για τη διακριτική του συμπαράσταση στη μητέρα μου, την παρότρυνσή του και την πολύτιμη βοήθειά του να γραφτεί αυτό το βιβλίο.

Τον σύζυγό μου Γιώργο Συλλάνταβο, για την αμέριστη συμπαράστασή του και τη συνεχή του στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της έρευνας, η οποία συνοδευόταν από απίστευτη συναισθηματική φόρτιση.

Παράλειψη θα ήταν να μην ευχαριστήσω και τους εργαζόμενους σε διάφορους φορείς –ληξιαρχεία, Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών, Γενικό Αρχείο του Κράτους– για το ενδιαφέρον τους και την επαγγελματική τους ευσυνειδησία να ανατρέξουν στα αρχεία της συγκεκριμένης εποχής.

1

Στη Φθιώτιδα είναι γνωστή η ιστορία του Παύλου –ειπώθηκε και γράφτηκε από πολλούς. Εγώ θα σας τη διηγηθώ όπως μου την είπε ο Παύλος, έτσι, για να μη καθεί με τα χρόνια –όχι το γεγονός, αλλά να μην ξεχαστεί τι κακό μπορεί να προκαλέσει άνθρωπος σε άνθρωπο. Σήμερα καταλαβαίνω ότι ο Παύλος ήταν η ελπίδα για τη συνέχεια, για τη δημιουργία του καλού· η ανάγκη να σβήσει η μνήμη του κακού, να γεννηθεί κάτι νέο. Αν ο πατέρας μου είχε πεθάνει εκείνο το πρωί, δεν θα υπήρχε συνέχεια· δεν θα υπήρχα ούτε εγώ, ούτε τα παιδιά μου. Πολλές ψυχές δεν είχαν αυτή την τύχη, και είναι θλιβερό, όμως η ανθρωπότητα συνεχίζει να υπάρχει και ο αγώνας του κάθε Παύλου μάς δείχνει ότι πρέπει να παλέψουμε γι' αυτό ακριβώς: για τη συνέχεια, για τη ζωή.

Αυτή λοιπόν είναι η ιστορία του Παύλου, του δικού μου Παύλου.

Ο δικός μου Παύλος ήταν ψηλός, γεροδεμένος, μελαχρινός με πυκνά σπαστά μαλλιά, μεγάλα καστανά μάτια και πλατύ χαμόγελο.

Ο δικός μου Παύλος μού έδινε το χέρι του και η δυνατή του παλάμη, στιβαρή, καθαρή, με τα μεγάλα αποφασιστικά δάχτυλα, με έκανε να νιώθω σιγουριά και ασφάλεια.

Ο δικός μου Παύλος είχε διακριτικό χιούμορ και επιδίωκε την ευχάριστη συντροφιά των φίλων. Απ' όσο θυμούνται η μητέρα μου, η θεία μου, οι φίλοι, του άρεσε η ζωή και τη γλένταγε. Ταξίδευε, έβγαινε έξω, κάπνιζε, χόρευε, διασκεδάζε, γέλαγε. Του άρεσε η δουλειά του και δούλευε πολύ. Ξεχνιόταν στο γραφείο στην Εθνική Τράπεζα και τον θυμάμαι, όταν με τη μητέρα μου του πηγαίναμε αργά φαγητό, χωμένο στα χαρτιά του, να ξεμυτάει και να μου δίνει ένα φιλί, κι ύστερα να χάνεται και πάλι στους λογαριασμούς του.

Ο δικός μου Παύλος ζούσε την κάθε μέρα όσο και όπως μπορούσε· όπως του δινόταν.

Ο δικός μου Παύλος είχε δυο σημάδια από σφαίρες στο πρόσωπο –ένα στο αριστερό του μάγουλο, σαν ένα βαθύ λακκάκι, και ένα ακόμα πιο βαθύ στο δεξί του μηνίγγι. Αργότερα –χωρίς να ξέρω το γιατί και χωρίς και η μητέρα μου να μπορεί να το εξηγήσει– σταμάτησε να βγαίνει πολύ με φίλους και του άρεσε να περνά χρόνο μόνος του, κάνοντας περιπάτους στο Ζάππειο και στου Φιλοπάππου, ή ψαρεύοντας μ' ένα καλάμι, όταν το επέτρεπε ο καιρός, στον αγαπημένο του βράχο στο Φάληρο. Γυρνούσε με μια αδιάφορη ψαριά, μου χαμογελούσε και ένιωθε ευτυχισμένος.

Ο δικός μου Παύλος με ξύπναγε τις Κυριακές ακούγοντας Σώτο Παναγόπουλο, τραγούδια του Τοισάνη², Μπιθι-

2. Το αγαπημένο του τραγούδι που πάντα άνοιγε την αυλαία ήταν το «Συννεφιασμένη Κυριακή».

«Συννεφιασμένη Κυριακή,
μοιάζεις με την καρδιά μου
που έχει πάντα συννεφιά,
Χριστέ και Παναγιά μου. που
έχει πάντα συννεφιά, Χριστέ

κώτση και Dean Martin. Μου άρεσε ν' ακούω κι εγώ μαζί του, κουλουριασμένη στην πολυθρόνα που του άρεσε να κάθεται όταν ήταν σπίτι και να βυθίζεται στις σκέψεις του.

Ήθελε πάντα το τραπέζι να είναι στρωμένο σαν να ήταν γιορτή και να απολαμβάνουμε το φαγητό, όποιο κι αν ήταν αυτό.

Ο δικός μου Παύλος με βοηθούσε στην αριθμητική, κι ας χτυπούσαν δυνατά τα μηνίγγια του από τον πονοκέφαλο· καμωνόταν ότι του πέρναγε ο πόνος όταν ακουμπούσα το χέρι μου στο μέτωπό του για να τον ανακουφίσω.

Ο δικός μου Παύλος μού έλεγε ιστορίες τα βράδια για να κοιμηθώ· και μου άρεσε όταν με έσφιγγε δυνατά στην αγκαλιά του –μια αγκαλιά που μου χάριζε σιγουριά και ασφάλεια, καθώς ένιωθα ότι κρατούσε μακριά ό,τι κακό υπήρχε γύρω μου.

Πέρασε μισός αιώνας της δικής μου ζωής για να καταλάβω τον Παύλο· και λυπάμαι πολύ που δεν μπορώ να του πω: «Πατέρα, τώρα σε καταλαβαίνω».

Δεν θυμάμαι περισσότερα, γιατί έφυγε νωρίς, όταν ήμουν ακόμα μικρή. Δεν προλάβαμε να πούμε και να μοιραστούμε πολλά μαζί. Έφυγε νωρίς και ξαφνικά· έφυγε

και Παναγιά μου. Είσαι μια μέρα σαν κι αυτή, που 'χασα την χαρά μου.

Συννεφιασμένη Κυριακή, ματώνεις την καρδιά μου.

Συννεφιασμένη Κυριακή, ματώνεις την καρδιά μου.

Όταν σε βλέπω βροχερή, στιγμή δεν σου χάζω. Μαύρη μου κάνεις τη ζωή, και βαριαναστενάζω».

αγέρωχα και με αξιοπρέπεια, όπως συνήθιζε να ζει. Σωριάστηκε μπροστά στα μάτια της μητέρας μου, της δικής του πρωίδας, και ξεψύχησε, σαν να τον είχε χτυπήσει βόλι –όπως τον είχε χτυπήσει μερικά χρόνια πριν, μόνο που εκείνη τη στιγμή τον αποτελείωσε.